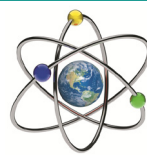

ISSN: 3060-4613

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№6/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 694 sahifa,
5-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapiirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjijev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024-yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Iqim o'zgarishi muammolari va "yashil ko'nikmalar"ning rivojlanishi.....	14
<i>Abdurashit Karimovich Avliyaqulov</i>	
TTJlardagi qizlarni qo'llab-quvvatlash, mavjud ijtimoiy-axloqiy muammolarni hal etish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish.....	18
<i>Xasanboy U. Abdusamatov</i>	
Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy omili	26
<i>Jalilov Nodirjon Azamatovich</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning sibling munosabatlari diagnostikasi.....	30
<i>G'ayibova Nargiza Anorbayevna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omillari	33
<i>Hakimova Gulmira To'xtatosheva</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni muzey pedagogikasi vositasida rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlarini	37
<i>Marayimova Kibriyoxon Islomjon qizi</i>	
Iqtisodiy savodxonlikni oshirishda o'zbek tilining ta'siri	41
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Сторителлинг как инструмент формирования ценностных ориентаций старшеклассников	44
<i>Умрихина Виктория Игоревна</i>	
Формирование эстетических предпочтений учащихся музыкальных школ в условиях инклюзивного образования на основе стилевого подхода	52
<i>Ахунова Умида Ойбековна</i>	
Sun'iy intellektning ta'limga integratsiyasi: o'qitish va boshqaruvdagi o'rni	55
<i>Abduxamidova Muyassar Xalimjon qizi</i>	
Buxorodagi jadidchilik harakatining o'ziga xosligi va maktablardagi ta'lim tizimi.....	60
<i>Axrоров Ixtiyor Doniyorovich</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarning moslashuvida oila va maktabning roli	63
<i>Dadaboyev Jahongir Sherdil o'g'li</i>	
Влияние длительной госпитализации на образовательную траекторию ребенка: междисциплинарный подход	67
<i>Сайфутдинова Насиба Нурматовна</i>	
O'yinning bola faoliyati sifatidagi mohiyati va o'ziga xosligi.....	75
<i>Otasheva Lola Shoto'rayevna</i>	
Psixologik tadqiqotning umummetodologik va xususiy metodologik tamoyillari	78
<i>Xodjimatoва Nazira Toshmatovna, Mallayeva Gulshoda Maxmudjonovna</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda inklyuziv ta'limning o'rni	81
<i>B. Xusniddinova</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish	85
<i>Zulaykho Samatovna Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini dars jarayonida rivojlantirish texnologiyasi	89
<i>Xudaybergenova Nawrizbiyke Qanat qizi</i>	
Sonlarni obrazlar bilan bog'lash orqali mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	92
<i>Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna</i>	
Methodology of Teaching English to Preschool Children	96
<i>Khurshida Tojimurodova</i>	
Malaka oshirish jarayonida yo'riqchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy zaruriyati..	100
<i>Ch. B. Nalibayeva</i>	
O'qituvchilarning o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlari	103
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Falsafada haqiqatni izlash: empirizm va rasionallizmning o'rni.....	106
<i>Boymirzayeva Xurshida Sobirovna</i>	

Raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot bilan ishlashni o'rgatishning didaktik asoslari.....	110
Ismoilov Ravshan Yakubjon o'g'li	
An Evaluation of the Impact of The Theme-Based Approach on Young Learners' Speaking Development..	113
Khamraeva Gulchekhra Ibrakhimovna	
O'smirlar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar.....	118
Majidov Jasur Baxtiyarovich, Xolmatova Dilorom Vahobjon qizi	
Informatika fanini o'qitishda mobil dasturiy vositalaridan foydalanish imkoniyatlari	123
Jo'rayev Ilhom Isxoqovich	
Muqimiy asarlari vositasida talabalarda kitobxonlik tizimini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish	126
Muxlisa Satriiddinova Muhitdinova	
Korpus lingvistikasida lingvostatistik tahlil metodi	132
Nuriddinov Abrorbek Sayfiddin o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarni ruhlantirish va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	136
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Samandarova Dildora Javlon qizi	
Tizimli-faoliyatli yondashuv asosida umumpedagogik akt kompetentlikni shakllantirish muammosining nazariy-metodologik jihatlar.....	139
Saloxiddinova Umidaxon Mansurjon qizi	
Nutqiy kamchiliklarni kamaytirishda o'yinlarning o'rni.....	143
Jabborova Oltinoy	
Matn bilan ishlash bosqichlari va ularning ingliz tilini o'rgatishdagi didaktik ahamiyati	146
Soliyev Umidjon Yulchivoyevich	
Ta'lim tizimini boshqarishda talabalar boshqaruvining qiyosiy tahlillari	150
Uzaqov Nomozali Hamdamovich	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagoglarning boshqaruv malakasini rivojlantirish yo'llari	153
Z. M. Zarifova	
Rossiya imperiyasining Surxon vohasi qishloq xo'jaligi va irrigatsiya tizimidagi siyosati tarixi	159
Abdurashidov Anvar Abdurashidovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari katta guruh tarbiyalanuvchilarini badiiy adabiyot bilan tanishtirish texnologiyalari.....	164
Axmadaliev Sidiqjon Yigitalievich	
Ota-onalarning ta'lim sifatiga ta'siri.....	167
Axmadqulova Ozodaxon Xamidullo qizi	
Surxon voxasi toponimlarining tarixshunosligi.....	170
Boboyeva Sitora Ro'zimaxmatovna	
O'zbek etnopedagogikasi rivojlanishining nazariy asoslari.....	174
Davlatova Shaxnozaxon Doniyor qizi	
Sihatgohlarda davolanuvchilar salomatligini saqlashda jismoniy tarbiya vositalaridan samarali foydalanish texnologiyalari.....	178
G'aniyev Suxrob Abduvali o'g'li, Ergashov Shoxrux Yusuf o'g'li	
Ikkinchi jahon urushi davrida Surxon vohasi ayollarining maorif va madaniyat sohasiga qo'shgan munosib hissalari.....	183
Hakimova Muyassar Rashidovna	
Kitob mutolaasining pedagogik-psixologik asoslari	188
Il'yasova Dilshoda Akmal qizi	
O'zbekiston tarixini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, Turkistondagi siyosiy jarayonlar, Turkiston muxtoriyati.....	191
Isaev Oybek Axmed o'g'li	
Boshlang'ich ta'limda ona tili fanidan mustaqil ishlarni tashkil etishda matnlar ustida ishlash metodikasi....	195
Iskandarova Maftuna Quvondiq qizi	
Sinfdan tashqari tadbirlarda o'smir yoshdagi o'quvchilarning ijtimoiy tashabbuskorligini tarbiyalash metodi.....	199
Latipova Nigoraxon Isakovna, Ibraimov Xolboy Ibragimovich	
Tarixni o'rganishda yordamchi tarixiy fanlarning ahamiyati	202
Maxmatkulova Nozikoy Choriyevna	

Increasing the Efficiency of Economic Education Through Project-Based Educational Technologies	210
Nurmatova Maftuna Ilkxamovna	
Rassom O'rol Tansiqboyev asarlari vositasida maktabga tayyorlov guruhi bolalarini tabiat manzarasini chizishga o'rgatish.....	213
Po'latov Foziljon Usibjonovich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni.....	216
Qayumova Odinoxon Buvarayim qizi	
Milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik asoslari.....	219
Sa'dullayeva Sarvinov Ubadullo qizi	
Neyrodinamik gimnastikalar yordamida o'quvchilarning matematik tafakkurini rivojlantirish.....	223
Sanobar Ibragimovna Kenjayeva	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash diagnostikasi va korrektsiyasi	228
Saotmuradova Zebo Yuldash qizi	
Musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashning xususiyatlari	232
Shukurova Nilufar Gayratovna	
Maktabgacha ta'lim direktori shaxsiy kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalardan foydalanish.....	237
Ravshanova Nargiza Norboyevna, Suvonova Sohiba Eshquvvat qizi	
Surxon vohasining ijtimoiy hayotida sog'lomlashtirish oromgohlarining o'rni	241
Tilovov Qorjov Bekbayevich	
O'quvchilarning ma'naviy immunologik tarbiyasini shakllantirishning ilmiy asoslari	248
Toshmamatova Shoxsanam Muzaffar qizi	
Theoretical Foundations, Essence, Content and Forms of Economic Education for Students of Grades 5-6 of Secondary Schools	251
Turakhanov Oybek Davlataliyevich	
Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari va pedagogik mahorati	257
Usarova Muborak Xabibulla qizi, Abduraxmanova Matluba Kamoliddin qizi	
Boshlang'ich ta'limda kommunikativ yondashuvga asoslangan o'qitish metodlarini takomillashtirish usullari.....	260
Xoliqova Matluba Mardon qizi	
Xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish jarayonini takomillashtirishning shakl, metod va vositalari	263
Xudoyqulova Sevara Yorqul qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy tarbiyasida xalq pedagogikasi an'analaridan foydalanish	266
Yunusova Dildoraxon Xikmat qizi	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirish.....	270
Yusufaliyeva Gulnora Abdurahmonovna	
Способы и средства обучения ценности времени в младших классах (на уроках русского языка).....	275
Ниязова Хилола Хаят кизи	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	278
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
5–7-sinflar ingliz tili darsliklaridagi muloqot matnlarining tahlili.....	281
Abdumurodova Dilnoza Azimjon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni.....	284
Abduraxmonova Noila Nasim qizi	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tabiiy fanlar nazariyasi va metodikasi fani rivojlanish tarixi	289
Abduraxmonov Zaribjon Mansurovich, Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi, G'ofurova Zarnigorxon Shuxratovna	
Informatika darslarida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari	293
Ahmadova Kamola Ahmad qizi	
Methodology for Increasing the Efficiency of Training 10–12-Year-Old Tennis Players	297
Akhmedova N. I.	
Musiqqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ingliz tili fani doirasida kasbiy-muloqotni rivojlantirish tamoyillari	301
Ashurova Zulayxo Erkinovna	

Pedagogik oliy ta'limda "tasviriy faoliyatga o'rgatish metodikasi" modulini o'qitishning pedagogik va metodik xususiyatlari.....	306
Boliyeva Lola Shukurovna	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	309
Rahmon Ernazarov	
Maktabgacha ta'limda kompyuter texnologiyalari orqali bolalarning intellektual rivojlanishini ta'minlash	313
G'ulomova Muxlisa Ulug'bek qizi	
Maktabgacha ta'lim muassasasida huquqiy tarbiyani amalga oshirish yo'llari	317
Karimova Umida Sharopovna	
Raqamli ta'lim muhitini shakllantirish asosi sifatida kichik maktab o'quvchilariga informatika va axborot texnologiyalarini o'qitishning o'quv-uslubiy ta'minoti.....	322
Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich, Aliyev Mahmud Muso o'g'li	
Использование личностно-ориентированных образовательных технологий в дошкольном образовании	327
Мирзатова Гулшода Худойбердиевна	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish mohiyati.....	332
Najmiddinova Saodat Abduvohid qizi	
Ta'lim jarayonida mozaika texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning intellektual kompetentligini rivojlantirish.....	335
O'rinov Rustambek Yoqubjonovich	
Oilaviy munosabatlarga ijtimoiy-psixologik ta'sirlar va ularning ahamiyati	340
Otanazarova Muhayyo Uktamova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sharoitida bolalarning harakat faoliyatini maqsadli rivojlantirish texnologiyasi	344
Radjapova Gulbahor Mamatraimovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarini shakllantirish metodik muammo sifatida...	348
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Voleybol sport seksiya mashg'ulotlarini tashkil etishda ishlab chiqilgan ilmiy-metodik dastur va anketa so'rovi natijalari tahlili	352
Sulaymonov Jahongir Solijonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining adabiy va nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol va kollaborativ metodlar qo'llanilishi	361
Temirova Iqbol Sadriddinovna	
Zamonaviy gumanitar bilimlarda "axborot kompetentligi" tushunchasining tarixiy-mantiqiy tahlili.....	365
Xoshimova Xulkaroy Xoshimjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'quv-bilish faolligini rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanish metodikasini takomillashtirish.....	369
Yuldoshova Mehriniso Ochildiyeвна	
Gumanitar fanlarda milliy folklardan foydalanishning ahamiyati.....	372
Abduxakimova Maxfuza Abduraxmonova	
Методика усовершенствования коммуникативной толерантности детей в процессе изучения русского языка и литературы в начальных классах	376
Тошматова Мукаррам Джумановна, Дадаева Фируза Акрамовна	
Психологические, лингвистические и педагогические компоненты в раннем обучении иностранным языкам в эпоху цифровизации образования	380
Турдикулова Эъзозхон Эркинжон кизи	
Формирование коммуникативных умений учащихся младших классов средствами филологических наук	383
Хожиева Малика Хусниддиновна	
The Formation of Syntactic Paradigmatics	388
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Oliy ta'limda zoologiya fanini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish.....	391
Xonnazarova Mamlakat To'liqinova	
O'zbek kurashchilarining kurash usullari va taktik harakatlarini o'zlashtirish darajalari.....	395
Qon'irbaev Dastan	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof olamga nisbatan mas'uliyatliklikni takomillashtirish mexanizmi	399
<i>Abdulahkimova Fotima Turduqil qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik-psixologik qonuniyatlari	403
<i>Abdusattorova Umida Abdusamat qizi</i>	
Raqamli dasturiy vositalari asosida organik kimyo fanini o'qitish jarayonini tashkil etish yo'nalishlari	406
<i>Ametova Guljamila Elbrusovna</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida tayanch kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari...	410
<i>Babayeva M. A.</i>	
Rahbarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni boshqarish chora-tadbirlari.....	413
<i>Bagmatov Davlatjon</i>	
Rivojlanayotgan davlatlarda ota-ona va farzand munosabatlari.....	418
<i>Bobojonova Nazira Merganboy qizi</i>	
Huquqiy fanlarni innovatsion o'qitish usullarining afzalliklari	422
<i>Dauletbaeva Jadiraxan Aliy qizi</i>	
Ona tili o'qituvchilarining nutqi bilan bog'liq muammolar va unga doir yechimlar	426
<i>G'. Do'stmurodov</i>	
Barqaror rivojlanish kontekstida maktabgacha ta'lim: bolalarda ekologik ongni shakllantirish.....	430
<i>Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks yondashuv	433
<i>Ibroximova O'g'iloy Inomjon qizi</i>	
Transformatsiya-lashayotgan jamiyatda yoshlarning shaxsiy resurslari va psixologik barqarorligi	437
<i>Irisbayeva Qunduzxon</i>	
Talabalarda kasbiy kreativlik ko'nikmalarini shakllantirish samaradorligi va uning natijalari	440
<i>Ismanova Ma'mura Abdumo'minovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi serebral falajli bolalarda nutq va motorikani rivojlantirish	444
<i>Isodullayeva Iqboloy Sodiqjonovna</i>	
Talabalarining intellektual-kognitiv salohiyatini rivojlantirishda kredit-modul tizimining pedagogik jihatlari ..	447
<i>J. Otepbergenov</i>	
Yashil suvo'tlar (Chlorophyta) bo'limini o'qitish metodikasi	451
<i>M. N. Xayitova</i>	
Bo'lg'usi pedagoglarda empatik kompetensiyalarni rivojlantirish: zamonaviy yondashuvlar va amaliy strategiyalar	457
<i>Mambetkarimova Indira Polatbaevna</i>	
An Analysis of the Present-Day use of English Folklore in Education.....	460
<i>Maxsudaliyeva Ranokhon Bakhodir qizi</i>	
Yoshlarda kasbiy motivatsiyani shakllantirishning psixologik xususiyatlari	463
<i>Mirzaxmatova Sayyora Saydaxmatovna</i>	
Kasbiy kompetensiya tushunchasi va uning mohiyati	466
<i>Mirzayeva Faroxat Odiljonovna</i>	
Boshlang'ich sinfdan matematika o'qitishni tashkil qilish shakllari	471
<i>Norquvatova Diyora Davron qizi</i>	
Zamonaviy ta'limda inklyuziv yondashuvlar: o'qituvchilarning kasbiy tayanchlarini takomillashtirish.....	475
<i>Olimova Nodirabegim Ibrohimjon qizi</i>	
Jadidlar ta'lim orqali jamiyatni o'zgartirishga intilganlari, ularning maqsadlari va erishilgan natijalar.....	479
<i>Omonov Asliddin Sunnatovich</i>	
O'zbek tilida rang bildiruvchi leksik birliklarning tarixiy-etimologik tahlili.....	481
<i>Rahmon Ernazarov</i>	
Boshlang'ich ta'lim – inson kamolotining ilk poydevori!	485
<i>Ravshanova Ra'no Raup qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish	489
<i>Saidova Dilnoza Baxtiyor qizi</i>	
Mental arifmetika orqali bolalar intellektini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	493
<i>Saydaliyeva Umidabonu Sharifjon qizi</i>	
Innovatsion ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf ona tili darslarining samaradorligini oshirish muammosi	496
<i>Sharipova Sevara Erkin qizi</i>	
CEFR doirasida arab tilida yozma nutq kompetensiyasini baholash mezonlari va amaliy usullar	499
<i>Sindarova Malika Aziz qizi</i>	

VARK ta'lim modelining pedagogik oqibatlari	503
<i>Temirova Mushtariybonu</i>	
Kasbiy rivojlanish soatlarida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish	507
<i>Temirova Rushana Ravshan qizi, Nishonova Durdona Olimjon qizi</i>	
Teaching on Empty: Burnout Challenges in Elt Classrooms	511
<i>Usmanova Nilufar Xasan qizi</i>	
Ona tili ta'limini tashkil etish jarayonining ilmiy-nazariy tendensiyalari	514
<i>Uzoqova Maftuna Abdirazzoqovna</i>	
Критическое мышление в контексте эмоционального интеллекта	518
<i>Нажмудинова Мадина Халимовна</i>	
Реформа образовательной системы для повышения качества и доступности образования, как одна из целей устойчивого развития	521
<i>Аскарова Ф. А.</i>	
Yengil atletika sport turida uzunlikka sakrovchilarni mashg'ulot jarayonida tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish uslubiyati	528
<i>Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich</i>	
Nutq – ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida: maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllanish bosqichlari va yondashuvlar	532
<i>Sharipova Guzal Sodiqovna, Xabibullayeva Maftunaxon Vaxobjon qizi</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida multimedia vositalari orqali nutq madaniyatini shakllantirish modeli	535
<i>Abduvaliyeva Farida Salimjon qizi</i>	
Yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalash tendensiyalari	539
<i>Abirova Umida Nazarovna</i>	
Tanqidiy fikrlash: tushunchasini tahliliy idrok etish	543
<i>Akabiroya Mexriniso Baxtiyorovna</i>	
Nutq nuqsoniga ega bolalar diqqat xususiyatlari	547
<i>Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi</i>	
Milliy tarbiya asoslari fanini o'qitishning amaliyotdagi holati	550
<i>Alisher Tursunov</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va ularni bartaraf etish yo'llari	554
<i>Beketov Nurseit Alijan o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining atrof-muhitga ekologik munosabatini oshirishda ekskursiya mashg'ulotlarini o'tkazishda raqamli texnologiyalarning o'rni	558
<i>Bovanova Umida Abduvahabovna, Meliqulova Oybahor Farhod qizi</i>	
Neyropedagogika va zamonaviy ilmiy yondashuvlar	564
<i>Duschanova Nilufar Sabirbayevna</i>	
O'yin texnologiyasi asosida bolalarda muloqot madaniyatini rivojlantirish	567
<i>Eshmuratova Gauxar Maxsudovna</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi bolalarida konstruksiyalashga oid ko'nikmalarni shakllantirish	570
<i>Eshonqulova Ma'suda Xabibovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantirish markazlaridagi ta'limiy faoliyatlarni kuzatish va tahlil qilish metodikasi	573
<i>Fayziyeva Mabudaxon Muxammadjonovna</i>	
Duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirishda logopedik texnologiyalarning o'rni	576
<i>Mahkamova Umida Abdusattorovna</i>	
Kurash mashg'ulotlarining o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashdagi roli: an'anaviy sportning pedagogik imkoniyatlari	579
<i>Muratov Muzaffar Shermamatovich</i>	
Autizm sindromli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda korreksion ishlar	582
<i>Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon o'g'li</i>	
Sharq ma'rifatparvarlari va ularning gender tengligi haqidagi qarashlari	586
<i>Norimonova Gulmira Ulug'bek qizi</i>	
Sport vositasi orqali yoshlar o'rtasida ekstremizmning oldini olish yo'llari va mexanizmlari	589
<i>Nosirova Dilnoza Sobirovna</i>	

Sportchilarning individual funksional xususiyatlariga asoslangan mashg'ulot yuklamalarini optimallashtirish yo'llari	593
Olimov Shahobiddin Maribboy o'g'li, Sulaymonova Maktuba Xusan qizi	
Kasbiy sifatlarini takomillashtirishda raqamli texnologiyalar foydalanish	597
Otanazarova Mohira Xamidbekovna	
Biologiya fanining ta'limdagi o'rni va o'qitishdagi muammolar	601
Pulatova Elnora Kadirovna	
Boshlang'ich sinf darsliklaridagi antroponimlarning funksional, leksik, semantik, morfologik tadqiqi	606
Qarshiyeva Gulbahor Shamil qizi	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarni shakllantirish metodik muammo sifatida ..	609
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Professional Standards for Pre-Service Teachers	613
Sardor Rakhmanov	
Ta'limni raqamlashtirish sharoitida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari	619
Sayidova Muxtarim Xamidullayevna	
Ingliz tilini o'rgatishda multimodal yondashuv asosida ta'limiy videolardan foydalanish strategiyasi	623
Solijonova Mohlaroyim Abdumalik qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini matn ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish	628
Sotiboldiyeva Shoxista Jaloliddin qizi, Shodmonqulova Sevara Rahmonqul qizi	
O'quv-tarbiyaviy vaziyatlarni loyihalashtirish asoslarida talabaniy tarbiyaviy jihatlarini takomillashtirish ..	632
Temirov Ma'ruf Shuhrat o'g'li	
Tikuv buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirishning avtomatlashtirilgan tizimlari fani orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	638
Umarova Fotima Abduraximovna	
Bo'lajak o'qituvchilarda xalq pedagogikasi vositasida milliy xarakter xususiyatlarini shakllantirish omillari	641
Usmonova Muattar Bahadirjonovna, Hasanboyeva Kamola Dilmurod qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalarning bugungi kunda ta'lim sohasidagi qo'llanilishi	647
Xamroyeva Madina Dadajonovna, Umarov Husan Lazizi o'g'li	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	650
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Geografiya ta'lim yo'nalishi talabalarini o'qitish metodikasi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga oid tadqiqot ishlarining tahlili	655
Xodjanliyazova Shoxsanam Ergash qizi	
O'tkir Hoshimovning "Tushda kechgan umurlar" romanida inson va uning ruhiyati	660
Xolmatova Ro'zixon Akmaljon qizi	
Talabalarda liderlikni shakllantiruvchi ijtimoiy-pedagogik omillar	663
Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna	
Creative Games and Project-Based Learning in Physics Lessons	666
Yorqinbek Abduraimjanovich Mamatokhunov	
Теоретические основы и практическое применение компетентностного подхода в обучении физике	670
Абдулхаким Хакимов	
Роль инклюзивной игровой деятельности в социальной адаптации детей с инвалидностью дошкольного возраста	673
Плиева Руслана Владимировна	
"Beruniy asri" yoxud Beruniyning xarizmatik qobiliyati va uning boqiy ilmiy merosi	676
Saifnazarov Ismoil, Sultonov Tursinboy	
Значение наблюдения и педагогической диагностики в инклюзивном образовании	682
Тургунова Нилуфар Абдусаломовна	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirish texnologiyalari	685
Xaydarova Shaxlo Narzullayevna, Azimova Gulmira Xayrullayevna	
Диалог культур в рассказе "Келинка" галины ширяевой: гендерная и этнокультурная перспектива ..	689
Чернова Татьяна Алексеевна	

BIOLOGIYA FANINING TA'LIMDAGI O'RNI VA O'QITISHDAGI MUAMMOLAR

Pulatova Elnora Kadirovna

Astraxan davlat texnika universiteti Toshkent viloyati filiali

Annotatsiya: Biologiya fanining ta'lim tizimidagi o'rni nihoyatda muhim sanaladi. Ushbu fan talabalarining tabiat va hayot haqidagi bilimlarini boyitadi, tanqidiy fikrlash hamda muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Biroq biologiya o'qitish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular ta'lim sifati pasayishiga olib keladi. Mazkur maqolada biologiya fanining ta'limdagi o'rni, o'qitishda uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: biologiya, ta'lim, muammolar, o'qitish, fan.

Abstract: The role of biology in the education system is of utmost importance. This subject enhances students' knowledge about nature and life, while also fostering critical thinking and problem-solving skills. However, the teaching of biology faces several challenges that negatively impact the quality of education. This article analyzes the importance of biology in education, the main issues encountered in its teaching, and potential solutions.

Key words: biology, education, problems, teaching, subject.

Аннотация: Роль биологии в системе образования имеет исключительное значение. Данный предмет расширяет знания учащихся о природе и жизни, способствует развитию критического мышления и навыков решения проблем. Однако в процессе преподавания биологии существуют определённые проблемы, снижающие качество образования. В статье проанализированы значение биологии в образовательном процессе, трудности преподавания и возможные пути их устранения.

Ключевые слова: биология, образование, проблемы, преподавание, предмет.

KIRISH

Biologiya – tabiatdagi eng muhim hayotiy fenomenlar va jarayonlarni o'rganuvchi fan hisoblanadi. U ta'lim tizimida muhim o'rin egallaydi, chunki biologiya talabalarga jonli tabiat va inson organizmini chuqur tushunish imkonini beradi. Shu bilan birga, biologiya fanining ta'limdagi ahamiyati yoshlar orasida ekologik madaniyatni shakllantirish hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda ham namoyon bo'ladi.

Biroq amaliyotda biologiyani o'qitishda qator muammolar mavjud. Avvalo, fanning nazariy qismi ustunlik qilmoqda, uni yetarli darajada amaliy mashg'ulotlar bilan boyitish ta'minlanmagan. Biologiya ta'lim jarayonida nazariy bilimlarni berish muhim bo'lsa-da, bu fanning asosiy xususiyati – tabiat va hayot jarayonlarini amalda kuzatish hamda tajriba orqali o'rganishdan iborat. Afsuski, maktablarda nazariy ta'lim ustuvorlik qilmoqda, amaliyot esa yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Bu holat o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqishning pasayishiga hamda bilimlarning chuqur o'zlashtirilmasligiga olib kelmoqda.

Masalan, o'quvchilar o'simliklar va hayvonlarning tuzilishi, funksiyalari haqida nazariy jihatdan ko'p ma'lumot egallaydilar, biroq ularni amalda – o'simliklar namunalarini yoki mikroskop orqali – kuzatish imkoniyatlari cheklangan. Laboratoriya mashg'ulotlari sonining kamligi sababli o'quvchilarning o'zlari tushungan bilimlarni tajriba orqali mustahkamlash imkoniyati bo'lmaydi. Masalan, "hujayra tuzilishi" mavzusi ko'pchilik maktablarda faqat slaydlar orqali tushuntiriladi, biroq o'quvchilar o'zlari mikroskopda hujayrani kuzatib, uning turli qismlarini mustaqil aniqlay olmaydilar.

Shuningdek, genetika, ekologiya va fiziologiya kabi fanning murakkab bo'limlarida ham nazariy ma'lumotlar katta hajmni egallaydi, amaliy mashg'ulotlar esa keskin cheklangan. Masalan, genetika bo'limida hodisalarni to'g'ri tushunish uchun turli mutatsiyalar va irsiyat qonunlari bo'yicha tajribalar o'tkazish talab etiladi, biroq bu imkoniyatlar ko'plab maktablarda mavjud emas.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bundan tashqari, ko'plab o'quvchilar uchun biologiya fanining murakkab nazariy tushunchalari (masalan, biokimyoviy jarayonlar, hujayraning biokimyoviy tuzilishi) hanuzgacha tushunarsizligicha qolmoqda. Buning sababi – ularni amaliy ko'rsatmalar asosida izohlab berish yo'lga qo'yilmaganidadir. Natijada, nazariy bilimlar faqat ko'paytirilib boriladi, biroq o'quvchilar bu bilimlarni kundalik hayotda yoki ilmiy faoliyatda qanday qo'llashni aniq tasavvur qilmaydilar. Bu holat ta'lim samaradorligining pasayishiga hamda biologiyaga bo'lgan qiziqishning susayishiga olib keladi ^[1].

Biologiya fanini o'qitishda nazariy bilimlarni berish muhim ahamiyat kasb etsa-da, fanning tabiati amaliyotga bog'liq. Biologiya – hayot va tabiat bilan bevosita uzviy aloqador fan bo'lib, uni amaliy metodlar orqali tushuntirish o'quvchining mavzuni chuqurroq anglashiga xizmat qiladi. Afsuski, ko'plab umumta'lim maktablarida biologiyani o'qitish jarayoni asosan nazariy bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan bo'lib, bu esa ta'lim sifati pasayishiga sabab bo'lmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar umumta'lim maktablarining biologiya o'qituvchilari va yuqori sinf o'quvchilari o'rtasida so'rovnoma o'tkazish orqali to'plandi. Olingan ma'lumotlar statistik tahlil, taqqoslash va kontent tahlil usullari asosida tahlil qilinib, biologiya fanini o'qitishda uchrayotgan dolzarb muammolar va ularning sabablari aniqlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Rejalashtirilgan dars amaliyotidan real misollar quyidagilarni ko'rsatmoqda:

- Mikroskoplar yetishmasligi. Ko'plab maktablarda biologiya xonasi eskirgan bo'lib, zamonaviy laboratoriya jihozlari umuman mavjud emas. Masalan, "hujayra tuzilishi" mavzusi o'rganilayotganda o'quvchilar mikroskopda hujayra namunalari ko'rish imkoniyatidan mahrum bo'ladi. Ular faqatgina tasvirlar yoki o'qituvchining og'zaki izohi asosida tushunishga majbur bo'ladilar.
- Hayvonlar va o'simliklarni o'rganishda cheklovlar. Umurtqali hayvonlar tuzilishi, suyak tizimi yoki o'simlik organlarini o'rganishda o'quvchilarga real namunalar bilan ishlash imkoniyati berilmaydi. Bu esa bilimlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.
- Ekologiya faqat nazariy yo'sinda yoritiladi. Masalan, o'quvchilarga ekologik muammolar haqida so'zlab beriladi, biroq ularni yaqin atrofdagi hududlarda kuzatish, suv yoki havo ifloslanishini o'lchash kabi amaliy faoliyatlarga jalb qilish yo'lga qo'yilmagan.

Bunday yetishmovchiliklar quyidagi salbiy oqibatlarga olib keladi:

- O'quvchining fanga bo'lgan qiziqishi pasayadi. U nazariy ma'lumotni hayotda qo'llash imkoniyatini ko'rmasani sababli, fanni "faqat yod olish lozim bo'lgan mashg'ulot" sifatida qabul qiladi.
- Ta'lim samaradorligi pasayadi. Nazariy tushunchalar amaliyot bilan mustahkamlanmasa, ular tezda unutiladi yoki chuqur anglanmaydi.
- Ilmiy-tadqiqot ko'nikmalari rivojlanmaydi. Aniq fanlar, jumladan biologiya, o'quvchilarda tahlil qilish, kuzatish, tajriba o'tkazish va xulosa chiqarish kabi ko'nikmalarni shakllantirishi zarur. Bu esa faqat amaliy mashg'ulotlar orqali rivojlanadi.

Yechim sifatida quyidagilar taklif etiladi:

- Har bir maktabda minimal laboratoriya uskunalari (mikroskop, slaydlar, skelet maketlari) mavjud bo'lishi shart.
- Biologiya fanidan tashqi kuzatuvlar – bog'lar, bioklastlar, obodonlashtirish loyihalarida ishtirok etish kabi amaliy faoliyatlar kengaytirilishi lozim.
- Ilmiy-tadqiqot loyihalarini yo'lga qo'yilishi kerak. Masalan, o'quvchilarga o'simliklarning turli sharoitlardagi o'sishini kuzatish bo'yicha kichik ilmiy topshiriqlar berilishi ularning tajribaga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Shuningdek, ayrim o'quvchilarda biologiya faniga bo'lgan qiziqishning pastligi kuzatilmoqda. Bu holat o'quv jarayonida faollikning pasayishiga, nazariy va amaliy bilimlarning yetarli darajada o'zlashtirilmasligiga olib keladi. Masalan, agar o'quvchi biologiyani "faqat yod olish talab etiladigan fan" deb hisoblasa, u fanga nisbatan majburiy ruhda yondashadi. Bu esa uning darsdagi faolligini pasaytiradi, savol-javoblarda ishtirok etmasligiga va laboratoriya ishlari bilan qiziqmasligiga olib keladi. Bunday passiv ishtirok esa ta'lim samaradorligini keskin pasaytiradi ^[2].

Qiziqishning past bo'lishi faqat o'quvchining shaxsiy munosabati bilan bog'liq emas, balki ko'pincha o'qituvchining ta'lim berish uslubi, fan va hayot o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsata olmasligi bilan ham izohlanadi. Masalan, agar o'qituvchi biologiya darsini faqat darslikdagi matnni o'qish va suratlarni ko'rsatish orqali o'tkazsa, o'quvchida bu fan haqida tor doiradagi, amalda qo'llanilmaydigan tushuncha shakllanadi.

Aslida, biologiya – bu hayotning o'zidir. Agar o'quvchilarga inson organizmi, o'simliklar, ekologik muammolar kabi mavzularni hayotiy misollar, amaliy mashg'ulotlar va tajribalar asosida tushuntirilsa, ularda qiziqish ortadi. Masalan, o'quvchi o'z DNK tuzilishini o'rganish bo'yicha tajriba o'tkazsa yoki mikroskop orqali hujayrani bevosita kuzatsa, bu uning fanga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, biologiya faniga bo'lgan qiziqishning pastligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun darslarni faol, interaktiv va hayot bilan bog'langan shaklda tashkil etish zarur.

Uchinchidan, maktablarda biologiya fani bo'yicha zarur laboratoriya jihozlari va vositalarining yetarli emasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Biologiya – bu faqat nazariy bilim emas, balki amaliy tajriba va kuzatuvlar orqali chuqur o'zlashtiriladigan fan hisoblanadi. Afsuski, ko'plab maktablarda mikroskoplar, biologik namunalar slaydlari, reaktivlar, modellar (masalan, inson anatomiyasi organlarining maketlari), laboratoriya jurnallari va boshqa zarur vositalar yetarli emas.

Masalan, biologiya o'qituvchisi "hujayra tuzilishi" mavzusini o'rgatayotganda, mikroskop orqali o'simlik yoki hayvon hujayrasini bevosita ko'rsatish o'quvchilarda qiziqishni oshiradi va mavzuni tushunishni yengillashtiradi. Ammo aksariyat maktablarda mikroskoplar mavjud emas yoki juda kam bo'lib, ko'p hollarda nosoz holatda bo'ladi. Natijada, o'qituvchi faqat darslikdagi rasmlarga tayanishga majbur bo'ladi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini pasaytiradi. Yoki boshqa misol – insonning nafas olish tizimini o'rgatishda 3D maketlar, organlarning ko'rgazmali qurilmalari bo'lmasa, o'quvchi bu tizimni tasavvur qilishda qiynaladi. Bunday tushunmovchiliklar test sinovlari yoki amaliy mashg'ulotlarda salbiy aks etadi.

Bundan tashqari, laboratoriyalar uchun zarur sharoitlar – masalan, havo ventilyatsiyasi, xavfsizlik vositalari (qo'lqop, ko'zoynak, ishlov berish vositalari), ish jadvallari va laboratoriya jurnali kabi elementlar – ko'plab maktablarda mavjud emas. Bu holat biologiyani tajriba asosida o'rgatish imkoniyatlarini keskin cheklaydi.

Xulosa qilib aytganda, biologiya ta'limida zamonaviy laboratoriya jihozlari va vositalarining yetishmasligi nafaqat o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini pasaytiradi, balki bilimlarni chuqur o'zlashtirishga ham to'sqinlik qiladi. Ushbu muammoni hal etish uchun maktablarni zamonaviy laboratoriya uskunalar bilan ta'minlash, o'qituvchilarni esa amaliy darslar o'tishga yo'naltirish muhimdir.

Shuningdek, maktablarda mutaxassis biologiya o'qituvchilarining yetarli emasligi va mavjud o'qituvchilarning malaka darajasining turlicha bo'lishi ham ta'lim sifati uchun jiddiy muammo hisoblanadi. Ko'plab qishloq va chekka hududlarda biologiyani mutaxassis bo'lmagan – masalan, umumiy tabiiy fan o'qituvchisi yoki boshqa sohalaridan qayta tayyorlangan kadrlar – o'tmoqda. Bunday o'qituvchilarda biologiya faniga oid chuqur nazariy va amaliy bilimlar yetarli bo'lmagani sababli ular darsni to'liq tushuntirishda va zamonaviy metodlardan foydalanishda qiynaladilar.

Masalan, ayrim maktablarda biologiyani vaqtincha kimyo o'qituvchisi o'tmoqda, chunki mutaxassis biolog topilmagan. Bunday holatda anatomiya, ekologiya yoki evolyutsiya kabi murakkab mavzular yuzaki tushuntiriladi. Bu o'quvchilarda noto'g'ri tushunchalarning shakllanishiga, fanga qiziqishning pasayishiga va test natijalarining yomonlashishiga olib keladi.

Bundan tashqari, ba'zi o'qituvchilar diplomga ega bo'lsalar-da, ularning kasbiy malakalari zamonaviy ta'lim talablariga javob bermasligi mumkin. Ular innovatsion o'qitish metodlaridan (masalan, STEAM yondashuvi, CLIL, interaktiv metodlar) foydalanmaydilar, axborot texnologiyalarini darsga jalb qilmaydilar. Bu esa yangi avlod o'quvchilari bilan samarali muloqot o'rnatishga to'sqinlik qiladi va ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi.

Yana bir misol – ayrim o'qituvchilarning malaka oshirish kurslarida qatnashmasligi natijasida ular yangilangan darsliklar, o'quv me'yorlari va baholash tizimlaridan bexabar qolmoqdalar. Masalan, yangilangan biologiya darsliklarida bioinjeneriya, genetika, biotexnologiya kabi zamonaviy mavzular kiritilgan. Agar o'qituvchi bu mavzularni yetarli darajada tushunmasa, ularni to'g'ri va qiziqarli tarzda tushuntirishda qiynaladi.

Xulosa qilib aytganda, mutaxassis o'qituvchilarning yetishmasligi va mavjud o'qituvchilarning malakasini doimiy ravishda oshirmaslik – ta'lim sifatini pasaytiruvchi asosiy omillardan biridir. Bu muammoni bartaraf etish uchun quyidagilar muhim: maktablarga haqiqiy biologiya mutaxassislarini jalb qilish, amaliy va zamonaviy mazmunga ega malaka oshirish kurslarini tashkil etish, o'qituvchilarni yangi texnologiyalar va metodlardan foydalanishga o'rgatish.

2. Amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish, laboratoriyalarni zamonaviy jihozlar bilan ta'minlash

Biologiya fanini samarali o'qitish uchun amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish va laboratoriyalarni zamonaviy jihozlar bilan ta'minlash zarur. Biologiya fani – tabiat, inson, o'simlik va hayvonlar hayotini o'rganadigan, faqat nazariy emas, balki tajriba va kuzatish asosida o'rganiladigan fandir. Shu sababli, o'quvchilarda chuqur va barqaror bilim shakllantirish uchun amaliy mashg'ulotlarning ko'pligi alohida ahamiyatga ega.

Amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarni faollashtiradi, fan bo'yicha qiziqishni oshiradi va nazariy bilimlarni hayotda qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradi. Masalan: mikroskop orqali o'simlik hujayralarini kuzatish, fotosintez jarayonini isbotlash bo'yicha fiziologik tajribalar, genetik eksperiment modellari, ekologik kuzatuvlar va atrof-muhit tozaligi bo'yicha tadqiqotlar.

Bunday mashg'ulotlar bilim olishning "bilish → qo'llash → tushunish → tahlil qilish" bosqichlariga olib chiqadi va bilimlarni chuqurlashtiradi.

Laboratoriya jihozlarining ahamiyati. Afsuski, ko'plab maktablarda biologiya laboratoriyalari yetarlicha jihozlanmagan. Bu holat ta'lim jarayonida amaliy mashg'ulotlar sonining kamayishiga, fan bo'yicha qiziqishning pasayishiga va bilim sifati tushishiga olib kelmoqda.

Masalan: ko'plab maktablarda funksional mikroskoplar yo'q yoki faqat bittadan mavjud, bu butun sinf uchun yetarli emas. Hayvon va inson organlarining modellarining yo'qligi tufayli, o'quvchi anatomiyaning to'g'ri tasavvur qila olmaydi. Reaktivlar, slaydlar va boshqa tajriba vositalarining yetishmasligi laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazishni imkonsiz qiladi.

Taqdim etiladigan yechimlar: maktablarda biologiya laboratoriyalarini zamonaviy mikroskoplar, anatomik modellar, interaktiv qurilmalar va reaktivlar bilan jihozlash; har o'quv yilida belgilangan amaliy darslar sonini ko'paytirish, hatto sinfdan tashqari vaqtlarda ham faoliyat tashkil qilish; laboratoriya jurnallari, to'plamlar va tajriba materiallarini yangilab borish; o'qituvchilarni laboratoriya ishlanmalariga oid malakali qayta tayyorlash kurslariga yuborish.

Xulosa qilib aytganda, amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish va laboratoriyalarni zamonaviy jihozlar bilan ta'minlash – biologiya ta'limining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Bu nafaqat fan bo'yicha qiziqishni oshiradi, balki o'quvchilarda hayotga tayyorlovchi amaliy bilim va ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

3. O'quvchilarning biologiya faniga qiziqishini oshirishda loyiha ishlari, tadqiqot faoliyatlari va ekskursiyalarning ahamiyati

Biologiya fanini samarali o'qitishda o'quvchilarda fanga nisbatan qiziqishni oshirish muhim omillardan biridir. Bu borada turli loyiha ishlari, tadqiqot faoliyatlari va ekskursiyalarni tashkil etish o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimni, balki amaliy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Biologiya tabiiy fan sifatida inson, o'simlik, hayvonot va atrof-muhit bilan chambarchas bog'liq bo'lganligi bois, uni faqat darsliklar asosida emas, balki o'quvchilarning faol ishtirokiga asoslangan shakllarda o'qitish ta'lim sifatini oshiradi.

Loyiha ishlari o'quvchilarda mustaqil izlanish olib borish, ma'lumot yig'ish, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi faoliyatlarni shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida biologiyaga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi va o'quvchilarning bilimni mexanik yod olishdan ko'ra, tushunishga asoslangan yondashuvga o'tishiga xizmat qiladi. Masalan, "Mahallamizdagi o'simlik turlari va ularning xususiyatlari", "Plastik chiqindilarning ekologik oqibatlari", "Sog'lom ovqatlanish va inson salomatligi" kabi mavzulardagi loyihalar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki ularni amaliyotda qo'llash imkonini ham beradi.

Tadqiqot ishlari orqali o'quvchilar biologik jarayon va hodisalarni mustaqil kuzatadi, oddiy eksperimentlar o'tkazadi, natijalarni tahlil qiladi va xulosalar chiqaradi. Masalan, yorug'likning o'simlik o'sishiga ta'siri, ochiq havodagi mikroorganizmlarni aniqlash, uy sharoitida oziq-ovqat mahsulotlaridagi vitaminlarni tekshirish, yoki irsiy omillarni o'rganishga doir tadqiqotlar – barchasi o'quvchini biologik tafakkurga undaydi.

Ekskursiyalar esa fan va tabiat o'rtasidagi bog'liqlikni bevosita ko'rsatish imkonini beradi. Tabiat qo'yniga chiqish, botanika bog'lari, zootarbiya majmualari, biologik laboratoriyalarga tashriflar orqali o'quvchilar o'zlarining nazariy bilimlarini hayot bilan bog'lash imkoniga ega bo'ladi. Shuningdek, ekologik safarlar, qishloq xo'jaligi maydonlariga tashriflar, sanitariya-epidemiologiya markazlarida o'tkaziladigan ochiq darslar biologiya fanining ahamiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, loyiha ishlari, tadqiqot faoliyatlari va ekskursiyalar – biologiya fanini zamonaviy talablariga muvofiq o'qitishning ajralmas tarkibiy qismlaridir. Ular o'quvchilarda mustaqil izlanish, tanqidiy fikrlash, amaliy bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, ushbu yondashuvlarni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish dolzarbdir.

4. O'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirishda muntazam treninglar tashkil etishning ahamiyati

Biologiya fanini samarali o'qitish o'qituvchilarning kasbiy malakasi bilan bevosita bog'liqdir. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ilmiy tafakkur, amaliy ko'nikmalar va ijodiy yondashuvni shakllantiruvchi yetakchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Shu boisdan, o'qituvchilarning malakasini muntazam oshirib borish biologiya fanini ilg'or usullar asosida o'qitish uchun muhim shart hisoblanadi.

Biologiya fani doimiy ravishda yangilanib borayotgan sohaga mansub bo'lib, har yili genetik, molekulyar biologiya, biotexnologiya va ekologiyaga oid yangi ilmiy yutuqlar yuzaga kelmoqda. Agar o'qituvchi ushbu yangiliklardan xabardor bo'lmasa, darslar mazmunan eskiradi va o'quvchilar uchun qiziq bo'lmay qoladi. Shu bilan birga, o'qitish metodikalari ham o'zgarib bormoqda – masalan, STEAM, CLIL, loyihaviy yondashuv, differensial ta'lim, interaktiv va texnologik metodlar joriy etilmoqda. Bunday uslublarni puxta o'zlashtirish uchun o'qituvchilarga amaliy kurslar, treninglar va metodik qo'llanmalar zarur.

Muntazam o'tkaziladigan treninglar quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- yangi pedagogik texnologiyalar va metodik yondashuvlar bilan tanishish;
- biologiya fanidagi zamonaviy ilmiy yutuqlarni darslarga tatbiq qilish;

- virtual laboratoriyalar, simulyatsiyalar, elektron darsliklar kabi raqamli resurslardan samarali foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish;
- o'quvchilarda mustaqil izlanish va ilmiy tafakkurni shakllantirish metodikasini o'zlashtirish;
- tajribali o'qituvchilar bilan fikr almashish va professional hamkorlikni kuchaytirish.

Amaliy misollar sifatida, viloyat xalq ta'limi boshqarmasi tomonidan har yarim yilda tashkil etiladigan "Fanni yangi pedagogik yondashuvlar asosida o'qitish" mavzusidagi treninglar, ilg'or o'qituvchilar uchun mo'ljallangan onlayn vebinarlar, masalan, "Biologiya darslarida virtual laboratoriyalardan foydalanish" mavzusidagi mashg'ulotlar, shuningdek, malaka oshirish markazlarida o'tkaziladigan kurslar ko'rsatib o'tiladi. Bu kurslarda o'qituvchilar case-stady, simulyatsiya va guruhli ish shakllarini amaliyotda qo'llashni o'rganadilar.

Xulosa qilib aytganda, biologiya o'qituvchilarining malakasini oshirishga qaratilgan muntazam treninglar nafaqat ularning kasbiy salohiyatini yuksaltiradi, balki ta'lim sifatini oshirish, fan mazmunini yangilash va o'quvchilarda ilmiy qiziqishni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu boisdan, har bir o'qituvchi uchun doimiy o'qitish, qayta tayyorlash va innovatsion yondashuvlarni egallash imkoniyati yaratilishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish maqsadida muntazam ravishda tashkil etiladigan treninglar biologiya fanini o'qitishda sifatni ta'minlovchi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ushbu treninglar orqali fan mazmuni ham, uni yetkazish usuli ham zamonaviy va samarali tus oladi. Bunday o'qituvchi esa nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchida fan bilan chuqur qiziqish va muhabbat uyg'ota oladigan yetakchi bo'lib shakllanadi.

Shu munosabat bilan, biologiya fanining ta'limdagi o'rni nihoyatda muhim bo'lib, uni samarali o'qitish orqali yosh avlodning umumiy madaniyati, ilmiy tafakkuri va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilinadi. Ayniqsa, mavjud muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etish bo'yicha tizimli va amaliy choralarni amalga oshirish zarur. Bu esa o'z navbatida biologiya fanini yuqori sifatli, zamonaviy va innovatsion yondashuv asosida o'qitish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ashurova, N.Sh. (2018). Biologiya o'qitishda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti. – 2018.
2. Karimov, B.M. Biologiya fanining ta'limdagi o'rni va ahamiyati. Ta'lim ilmi jurnali, 3(15), 45–52. – 2020.
3. Mirzayev, D.J. Biologiyani o'qitishda zamonaviy metodlar. Toshkent: "Fan" nashriyoti. – 2019.
4. Sadler, T.D. Informal reasoning regarding socioscientific issues: A critical review of research. Journal of Research in Science Teaching, 41(5), 513–536. <https://doi.org/10.1002/tea.20009>. – 2004.
5. Bybee, R.W. The BSCS 5E Instructional Model: Creating Teachable Moments. NSTA Press. – 2014.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.